

KNJIŽEVNI IMENIK

MOMČILO MILANKOV

Tražili smo literaturu sa savremenom temom, tražili smo prozu o našem gradskom čoveku, zahtevali smo junaka iz naših današnjih perspektiva, mislili smo da se i kod nas može dogoditi neko od literarnih „otkrovenja“ koja se, kako kažu, na Zapadu i danas dešavaju, ali nismo imali dovoljno aduta ni dovoljno razgraničenih pojmova, nismo ni estetički ni etički pripremali teren za dolazak pisaca koji bi nam doneli to što očekujemo i priželjkujemo; bili smo možda pomalo zaneseni strastima i međusobnim ratovanjima i otarasavali samo svoj mukotrpni posao bez mnogo ambicija i bez mnogo neopodnog zaletanja.

Došao je u međuvremenu Momčilo Milankov sa tri knjige proze izuzetno obojene savremenim temama i problemima, sa ljudima i sudbinama iz našeg današnjeg života, pa, ipak, ostali su u atmosferi naše književnosti oni isti problemi koji su postojali i pre njega. Tekuća kritika bogato je registrovala njegovu pojavu, ali se nije upustila u diskusiju o sličnim mogućnostima proznog opštenja niti o naravima njegovih tema, čak ni onoliko koliko ih je on sam, neodvojivo od svoje pojave, nametnuo.

Jer ta njegova preokupiranost prevashodno temama i motivima današnjice, ako ništa drugo, mogla je makar samo na ovom primeru da demonstira kako se može u ovakvim literarnim situacijama, kao što je naša, igrati na kartu savremenosti i aktualnosti, a da se ne ode u pomodnost niti u neku od sličnih stramputica, ako se stvaralačkim obavezama pristupi sa neopodnom odgovornošću prema svojim zahtevima i pobudama.

Kada je Momčilo Milankov izdao svoju drugu knjigu, roman

„Jesenji događaj“, bilo je već jasno da taj pisac posvedočenog proznog talenta može neočekivano da iznenadi padom i razgolićavanjem sopstvenih slabosti, ali i da tvrdoglavo insistira na izvođenju koncepcije vodilje do krajnjih tokova na kojima se njegov zamah suočava sa desetinama stranica nesvakidašnjeg teksta. Bio bi možda srećniji kao pisac kome se junaci i situacije same, mimo njegove volje, otkriću od pera; postigao bi verovatno do sada malo više kada bi posedovao izvesnu opuštenost u pripremanju, kad ne bi bio toliko sračunato tačan u jednacima rečenica i konstrukcija, ali zasigurno ne bi bio pisac ovakve potencijalne snage koja se prisutno objavljuje i tamo gde ga usponi i padanja očekuju sa uzviškom iznenadjenja, sa punim čitalačkim učestvovanjem.

Njega je zanat spisateljski doveo među protivurečnosti ovo-vremenskih književnih strujanja da svoj doprinos literaturi saopšti na način isuviše dostupan i prodoran u obraćanju da bi sličio na produkte moderne literature i da bi, s druge strane, po aktivnoj preokupiranosti mogao bilo kako da uspostavi kontinuitet sa davno prekinutim tradicionalnim nasleđem naše proze. Njegova pojava nam ipak ne predstavlja otkrovenje niti pak događaj sa kojim se nešto zavajava ili od koga počinje nešto drugo, kao što to ni Andrićeva pojava, na primer, nikad nije značila; on uostalom, i nema ambicije da otvara puteve koliko da dovodi do otvaranja puteva i do stabilizovanja normi koje su nasoj posleratnoj prozi izuzetno potrebne. Naslanjanje na oprobane metode zbog toga može u ovom trenutku da znači preдах, ali i da da predstavlja poprilično opasnu igru s vremenom i ukusima i s nastrojenjima ljudi u vremenu. Potreba za novim u izrazu i izražavanju u njegovom slučaju nije se pokazala kao primarna lestivica u umetničkom dometu dela, kao što je to stvarno kod mnogih bila poslednjih decenija, jer se umnogome potvrdilo da njena

jačina izraza nije uvek jedno te isto i da su konačni rezultati jedino bitni. Sa smislom za čehovljevski jasno i pouzdano pravljenje junaka i situacija i sa funkcionalnim korišćenjem detalja mogao je Milankov da iskusa svoje sposobnosti na sasvim raznostranim temama i motivima, da pokaže koliko sve može i sa koliko taktičnosti ume da od anegdote i svakodnevnih potke napravi pripovedku neponovljivo iznesenog slika, da reperterski činjeničnu gradju prevori u pravu pravcatu inspirisanu proznu tvorevinu, na svom primeru da potvrdi kako je siže mnogo manje bitan od namena na koji se tretira i oblikuje. I kad on sa svog spisateljskog pjeđestala polazi ne da svedoči o intimnoj istoriji društva, nego da iznosi intimne situacije ljudi u nečehovljevski nadahnutom svakodnevicu, on to ne čini s majstorstvom raspevane elokvencije koja svoju bujicu donosi u slapovima istinske vatre, on to čini i sasvim drugačije, na način omerenog svedoka koji ne upotrebljava lepe i zvučne reči, ali reči koje upotrebljava zna tako da složi da budu potrebne i nezamenjive, da se ne mogu izlučiti iz svršishodnosti kojoj su namenjene. Po sklopu njegove rečenice vidi se kako smišljeno pravi poteze i kako klasično vaspitanim ćulom odmerava otkucaje da bi im dao finalnu usmerenost i do kraja ih zadržao u svojim rukama.

On uoči, izmisli, pronadje detalj, ispriča neku sudbinu ili neku situaciju, postavi ih kao problem i za umetnički domet njegove pripovedke svedejno je da je ispričani događaj sam po sebi sposoban da iznese neku temu, ali pak, unapred stvorena ideja sposobna da formira siže; u okviru samog dela stvari se tako razvijaju kako ih je njegova snaga potkrepila, kako je uspeła da ih ukolotiče. Ostaje, međutim, za današnjeg čitaoca prevashodno bitno to što Milankov uspeva da kao relikvo koji pisac na našem tlu osposobi aktuelni problem ili prisutnu atmosferu za događaj literarnog, umetničkog karaktera, što može u magnoenju da hvata tokove i intenzitete životne svežine i da ih komponuje s razliozima i ubedljivo klasično potvrđenim metodom. On se ustvari otima od vladajućih manira literarnog stvaranja, da bi pronašao, da bi pogodio u suštinu svog proznog doživljaja. Kad priča o usplahirenoj drami mladog ljubavnog para u noćnom taksiju, kad se uživljava u zaslepljene strasti penzionisanog profesora, kad sastavlja briljantno prazan govor uzvaznog akademika nad odrom svog kolege, Milankov se oprovava na mogućnostima opštenja koje se otvaraju kao posebni svetovi i posebne perspektive; on gotovo stalno vrši prodore u mekroskopske teme i u razna duševna raspoloženja, sposoban da orijentise intelektualne i moralne preokupacije tamo gde ih trenutak zahteva.

To što besumnije čini snagu njegovog izraza predstavlja i smetnju koja ga donekle sprečava da prostorno i vremenski uobliči svoj svet, da naglasi njegove konture i njegove dimenzije. Niz dobrih priča nevezanih u organsku celinu kad egzistiraju same za sebe imaju mnogo manje šanse da se utisnu u svest čitalaca u vidu literarne formacije kao što bi ih imale pripovetke sa sličnim tematskim i duhovnim određenjem. Radi se tu, dabogme, o veštini praviljenja knjige, ali i o veštini skoncentrisavanja problema, o boji svoga neba koju su pisci upravo zbog toga oduvek tražili. Porodična intimna, društveno i geografski povezanih junaka i zaskurno bi jače predstavila njegov svet. Loši pisci često znaju da se posluže tom psihološkom začkoljicom i da se preko nje nametnu. Ali uza sve to Milankovljeva stvaralačka sudbina ne visi o tankom koncu psihološke igre u koju se treba upuštati s menadžerskom spretnošću. Posle „Cr-

venih krovova“ šaroliki svet iz „Odiomaka traganja za Majom“ poceo je da se stuce u povorku gde se ravno leza izmedju pojedinih likova uspostavlja normalnim razvojnim tokovima i gde potajno jeanstvo tog skupa šarolikih motiva pricinjava draž siroćkog zamana i svestranog utemeljavanja u nesnalazljivi svet književnih opsesija. Lakše je, svakako, izmisliti svet, sastaviti ga od napabrčenih krpica, nego mu pronaći korene i uspostaviti mu cirkulaciju onako kako je to Milankovljeva strpljivost uspeła kroz razne digresije i padove da dodje do utrojavanja prisutnosti jednog beskonačnog niza detalja koji mogu svet da zanimaju, da mu kazuju i poručuju i da sami za sece čini posebnom mogućnost umetničkog opstanka.

VLADA UROŠEVIĆ

Prikazujući u „Delu“ knjigu Vlade Uroševića „Eden drugi grad“ („Jedan drugi grad“), koja je prošle jeseni izašla u Skopju i odmah izazvala žive reakcije, Milosav Mirković je svoj tekst završio ovom pomalo barokanstvom, interesantnom, umetničkim rečenicom: „Vlada Urošević ne dolazi sam, on dolazi sa svima onima koji veruju i koji se trude da i drugi poveruju kako vreme lirike nije prošlo i nije ostalo iza ugla, iza okeja, gde je tako fantastično surovo pogumno, recimo, Džems Din...“

Tekst se završio upravo tamo gde se njegova otkrivajuća radnja tek počela da odvija. Ostala je nedorečena ta jedinstvena komparacija koja sadrži ceo jedan problem; izgubila se u nedorečenom i pojavi Vlade Uroševića ovde tako jasno razgraničena i postavljena na recepu nečega što se bitno dešava u sudbini današnje poezije.

Iza onih okuka, gde je tako fantastično surovo pogumno Džems Din, i nastaje preduslov za pojavljivanje poezije Vlade Uroševića i za njegovo pomalo čudno taktikovanje u ovom vremenu. Ali to već više nije izraz one gradske mladosti i mladosti uopšte fenomenalno ispisivane na platnu u licima Džems Dina, Vilijama Holdena, Paskala Peti i Džulijete Masine, to je i po duhu i po maniru nešto nama neočekivanije bliže od onoga što se doskora i kod nas smatralo za mladićko, avangardno otelovljavanje psihosocijalnog nemira koje avangardnim umetničkim nastojanjima na Zapadu daje poseban karakter i poseban tok. To što Vlada Uroševića po mnogo puta izrečenoj kategorizaciji čini „gnjurakom“ pesnikom „raspoloženja“, ima u ovim našim današnjim uslovijim izrazito naše „praprotke“ i umnogome drukčiji razvojni put od onih kojima su do sada polazili neki od naših starijih gradskih pesnika. Kad bi se iz osnovne njegovog poetskog ka-zivanja izvukla jedna jedina nit po teoriji odraza kao svedočenje o ovom vremenu i svojoj sredini, onda bi stameno miran ton njegov povlačenja stihova po slikovitostima povezanih pejzaža, nasuprot onoj nervnoj uznemirenosti napete i stalno opterećene umetnosti zapadne avangarde, bio ne samo svedok o mogućnostima i mogućim kretanjima poezije naših dana, nego i simptom nečega što se već lomi u današnjem čoveku iza onih džems-dinovskih nemirnih okuka ili iz bilo kojih drugih okuka koje vrebaju razvitiak savremene literature. Taj ton nenametljive suplenosti koji obuhvata logiku i veze utvrđenih poređaka stvari i jeste nužnost ovog našeg vremena po kojoj se, posle jednog zastranjutoćeg težista, kao reakcija, kao dijalektički put razvika, izdvaja drugo protivtežište koje duhove povlači unapred i na drugu stranu, gde se oseća praznina i gde je istovremeno učinjeno mesto za novo ugnježavanje.

No i pored toga Vlada Urošević nije napravio ništa u smislu revolucionisanja formalnih i suštinskih vrednosti poezije. Njegov potez sastoji se u tome što je mirno eliminisao patetiku, osavremenio sredstva i motive i prema novim pojmovima funkcionalno podesio način, oblik i vid pesničkog govorenja svesno se koristeci iskustvom u prisluškivanju tragova koje je ostavljao njegov novi zvuk. Na primitivističko shvatanje poezije kao srecodražujuće i srecparajuće sredstvo odgovorio je poezijom koja estetski zahteva celokupnog čoveka, sa njegovim duhom, kulturom i poznavanjem poezije. Taj njegov potez za odigravanjem poetskog čina u sferama vesti, koji je van bukvanih vrednosti oplemenjavanja poezije doneo još i jednu od pravih mogućnosti opštenja na nivou današnjih ljudskih duhovnih potreba, prevazišao je postepeno sebe i postao jedina moguca njegova slika sveta, jedini mogući ritam i puls tog sveta. Umesto starih konca kojima pesnici često pokusavaju da povezu nove pojmove, umesto manirističkog i radikalnooportunističkog prilagodjavanja i krpjenja prema novom duhu i novim potrebama, u najizrazitijim odlomcima njegovih tekstova, vidimo da su im oslonci izmenjeni iz korena, da je dug proces ustoličavanja carsva motiva i njihovih domena već ustupio mesto novim polazima; vidimo da je rastičeno s tim da pesnik dobrovoljno privrhava korak svog vremena kao predohranu koja ne trpi smicalice literarne prošlosti sa svojim kompleksima; mi se i ovoga puta opet sukobljavamo s problemom: šta da se radi da bismo bili autentični?, i opet se izvlačimo kroz vrata koja literarnu egzistenciju osmišljavaju u sklopu elemenata vremena, sredine, ljudi i događaja.

Mimo toliko naših mladih pesnika koji uporno nepromisljeno i na sav glas razraduju stare literarne doskočice, Vlada Urošević nije odošao da se saslušava sledeći damar poezije koji nadolazi sa svom vapijućom snagom svakodnevice i da u tom damaru ne pronadje onaj fatalno jedini trenutak, onaj biserno jasan trenutak poetske logike koja se poigrava stvarima i predmetima kad ih osmišljava i oplemenjuje prividnim nesmislenostima i kad u svom pronalazačkom taktu otvara za svakog stvaraoaca po jedan, reklo bi se, izuzetan izlaz. I upravo ta logika koja mu služi da se snalazi u pejzažima i zvukovima, u promalaženju neraskidivih nizova reči koje slikovito oblikuju zvukove i pejzaže, ta poetska logika nastala iz „gnjurakog“ iskustva poetskih i literarnih vrednosti i prolaznosti osnovno je što se ispoljilo u njegovoj superiornosti da smišljeno i značajki u određenom trenutku kao što je ovaj, nadje odevkvan, precizan ton obraćanja i optštenja, da se prema posebnom delovanju postavi kao onaj koji usmerava, izdržava i uzdržava, kao onaj koji svesno podesava ton prema naravi ljudi i vremena.

Sto se Vlada Urošević javio u Makedoniji i što nam je uopšte njegov dah dočuo sa našeg mladjećeg literarnog i jezičkog područja, paradoksa je ovoga vremena i sigurno znak da se proboj iz duhovnih tokova moderne literature može najpre očekivati tamo gde se tek rodjena, još neuhodana literatura nadje u sprehu sa nekom vrstom nacionalnog i socijalnog romantiizma i gde je i inače revolucionisana svest ljudi sama po sebi sposobna da lako i bezbolno prihvati i odneguje radikalne promene svojih društvenih i kulturnih manifestacija. Slično njemu, Deak Ferenc, jedan drugi naš mladić koji piše na madžarskom jeziku, u nekoliko prevedenih i neobjavljenih pesama, pohačava je konce ritma koji karakteristično i oplodjuje ovaj trenutak našega čoveka i sproveo ga u nijansama sličnim onima koje odaju temperament poezije Vlade Uroševića. Nije li to još jedan znak da su za probijanje zvučne barijere danasne literature sposobne upravo najviše one sredine u kojima ta literatura nije toliko proizvod dužnog procesa samootudjivanja koliko usvajanja i prihvatanja vrednosti sa strane i nije li ta koincidencija znak neizbežnog tova književnih zbivanja.

Petar MILOSAVLJEVIĆ

vincent guignebert

sportska mladost

